[इंग्रजीमध्ये टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठीत अनुवाद]

[२०२१] ७ एस.सी.आर. १०२४

नॅशनल स्पॉट एक्सचेंज लिमिटेड

विरुद्ध

अनिल कोहली, रिझोल्यूशन प्रोफेशनल, डुनार फूड्स लिमिटेड करिता

(दिवाणी अपील क्रमांक ६१८७/२०१९)

सप्टेंबर १४, २०२१

[न्या. **एम. आर. शहा आणि** न्या. **अनिरुद्ध बोस**]

नादारी आणि दिवाळखोरी संहिता, २०१६ - कलम ६१ (२) - अपील आणि अपील प्राधिकारी – इंटेरीम रेजोल्यूशन प्रोफेशनल (आयआरपी) ने कॉर्पोरेट ऋणकोच्या धनको यांकडून दावा सांगण्याच्या जाहीर घोषणेला प्रतिसाद देताना अपीलकर्त्याने रुपये ६७३.८५ कोटीचा दावा सादर केला - आयआरपीने अपीलकर्ता आणि कॉर्पोरेट ऋणको यांच्यात कराराची गोपनीयता नाही आणि कॉर्पोरेट ऋणकोने अपीलकर्त्याच्या बाजूने हमीपत्र जारी केले

नाही या कारणास्तव अपीलकर्त्याचा दावा फेटाळून लावला - अपीलकर्त्याने राष्ट्रीय कंपनी कायदा न्यायाधिकरणासमोर (एनसीएलटी) सदर फेटाळून लावल्याच्या आदेशास आव्हान दिले, ज्याने आयआरपीचा निर्णय कायम केला – परिणामी व्यथित होऊन, अपीलकर्त्याने राष्ट्रीय कंपनी कायदा अपील न्यायाधिकरणाकडे (एनसीएलएटी) अपील दाखल केले- उपरोक्त अपील दाखल करण्यास ४४ दिवसांचा विलंब झाला - एनसीएलएटीने अपील या कारणास्तव फेटाळून लावले की अपीलीय न्यायाधिकरणाला ३० दिवसांपासून १५ दिवसांपेक्षा जास्त विलंब माफ करण्याचा अधिकार नाही आणि अपील हे मुदतीबाहेर गलेले आहे – अपीलमध्ये असा निर्णय दिलल की: आयबी संहितेच्या कलम ६१ (२) नुसार ३० दिवसांच्या कालावधीत अपील दाखल करणे आवश्यक आहे - अपील दाखल न करण्याचे पुरेसे कारण असल्याचे समाधान झाल्यास अपीलीय न्यायाधिकरण ३० दिवसांच्या कालावधीनंतर अपील दाखल करण्यास परवानगी देऊ शकते, परंतु असा कालावधी 15 दिवसांपेक्षा जास्त असू नये - म्हणून, एनसीएलएटीसमोर अपील जास्तीत जास्त 45 दिवसांच्या कालावधीत (30 दिवस + 15 दिवस) दाखल करणे आवश्यक होते - तथापि, प्रस्तुत प्रकरणात एकूण 45 दिवसांच्या कालावधीपेक्षा 44 दिवसांचा विलंब झाला आहे – मुदत अधिनियमचा कायदा हा एखाद्या विशिष्ट पक्षकारावर कठोर परिणाम करू शकतो परंतु जेव्हा तो त्याच्या सर्व कठोरतेने लागू करावा लागतो तेव्हा त्याची अंमलबजावणी पूर्ण कठोरतेने करावी लागते कायद्यात असे नमूद केले आहे - न्यायालयाला समन्यायी आधारावर मर्यादेचा कालावधी वाढविण्याचा अधिकार नाही - एनसीएलएटीने 15 दिवसांपेक्षा जास्त विलंब माफ करण्याचा अधिकार आणि / किंवा

अधिकार नाही असे निरीक्षण नोंदवून मर्यादेच्या आधारावर अपील फेटाळण्यात कोणतीही चूक केली आहे असे म्हणता येणार नाही.

अपील फेटाळत न्यायालयाने

असा निर्णय दिला की - **१. प्रारंभी, हे लक्षात घेणे आवश्यक आहे की येथे** हे लक्षात घेणे आवश्यक आहे की अपीलकर्त्याने एनसीएलएटीसमोर अपीलकर्त्याचा दावा नाकारण्याच्या रिझोल्यूशन प्रोफेशनलच्या निर्णयाची पुष्टी करणाऱ्या दिनांक 6.3.2019 रोजीच्या निर्णायक प्राधिकरणाने दिलेल्या आदेशाला आव्हान दिले आहे**. एनसीएलएटीसमोर** दाखल करण्यात आलेले **अपील हे आयबी** संहितेच्या **कलम ६१** (२) **अंतर्गत होते. आयबी कोडच्या कलम ६१** (२) **नुसार तीस दिवसांच्या कालावधीत अपील** दाखल करणे **आवश्यक होते. त्यामुळे अपील स्वीकारण्यासाठी निर्धारित केलेली मर्यादा ३० दिवसांची होती. तथापि, संहितेच्या कलम ६१** (२) **मधील तरतुदीनुसार, अपील दाखल न करण्याचे पुरेसे कारण असल्याचे समाधान झाल्यास अपीलीय न्यायाधिकरण ३० दिवसांची मुदत संपल्यानंतर अपील दाखल करण्यास परवानगी देऊ शकते,** ***परंतु असा कालावधी १५ दिवसांपेक्षा जास्त नसावा.*** **त्यामुळे आयबी** संहितेच्या **कलम ६१** (२) **नुसार ३० दिवसांच्या कालावधीपासून १५ दिवसांपेक्षा जास्त विलंब माफ करण्याचा अपिलीय** न्यायाधिकरणाचे अधिकारक्षेत्र नाही**.** [**परिच्छेद ७**] [1034-**ए-डी**]

२. प्रस्तुतच्या **प्रकरणात, अपीलकर्त्याने देखील** दिनांक 8.4.2019 **रोजी, म्हणजे** 34 **दिवसांच्या विलंबानंतर** अभिनिर्णीत **प्राधिकरणाने दिलेल्या आदेशाच्या प्रमाणित प्रतीसाठी अर्ज केला. त्यामुळे** अभिनिर्णीत **प्राधिकरणाने दिलेल्या आदेशाची प्रमाणित प्रतही विहित मुदतीच्या पुढे म्हणजेच ३० दिवसांच्या पुढे लागू करण्यात आली. आदेशाची प्रमाणित प्रत अपीलकर्त्याला** दिनांक **११.०४.२०१९ रोजी प्राप्त झाली आणि एनसीएलएटीसमोरील अपील** हे दिनांक **२४.०६.२०१९ रोजी म्हणजेच ४४ दिवसांच्या विलंबानंतर** दाखल करण्यात **आले. अपिलीय न्यायाधिकरण केवळ १५ दिवसांच्या कालावधीपर्यंतविलंब माफ करू शकत असल्याने अपीलीय** न्यायाधीकरणाने **३० दिवस पूर्ण झाल्यापासून १५ दिवसांपेक्षा अधिक म्हणजे सध्याच्या ४४ दिवसांच्या विलंबात हा विलंब माफ करण्यास नकार दिला आणि परिणामी अपील फेटाळून लावले. त्यामुळे आयबी** संहितेच्या **कलम ६१** (२) **नुसार माफ करता येणार नाही, अशा १४ दिवसांच्या विलंबाला मान्यता न देता विद्वान अपिलीय न्यायाधिकरणाने ४४ दिवसांचा विलंब माफ न करून काही चूक केली, असे म्हणता येणार नाही.** [**परिच्छेद ७.१**] [1034 **एफ-एच**; 1035-**ए**]

३. हे खरे आहे की प्रस्तुत **प्रकरणात अशी परिस्थिती उद्भवू शकते की अर्जदार / अपीलकर्ता अधिनियमांतर्गत विहित मर्यादेच्या वैधानिक कालावधीत आणि अगदी अपिलाच्या वाढीव कमाल कालावधीत देखील अपील दाखल करण्याच्या स्थितीत नसतील जे** खरेपणामुळे **माफ केले जाऊ शकते, उदा. आजारपण, अपघात इ. मात्र, कायद्यानुसार संसदेने अशा परिस्थितीला अपवाद ठरवलेला नाही. त्यामुळे एखाद्या प्रकरणात त्रास होऊ**

शकतो, मात्र जोपर्यंत संसदेने कायद्यातील तरतुदीद्वारे कोणताही अपवाद तयार केला नाही, तोपर्यंत मर्यादेचा कालावधी लागू करावा लागतो. असे अधिकार फक्त संसद आणि विधिमंडळाकडेच असतात. न्यायालयांना कोणताही अपवाद ठरविण्याची अधिकारिता किंवा अधिकार नाही. जर न्यायालयाने अपवाद ठरवला, तर तो कायदा करण्यासारखे ठरेल ज्यामुळे कायद्यात तरतूद समाविष्ट केली जाईल, जी मान्य नाही. [परिच्छेद ९] [1036-सी-ई]

४. हे देखील लक्षात घेणे आवश्यक आहे की अपीलकर्त्याने हे उचित रितीने युक्तिवाद केला आहे की आयबी संहितेच्या कलम 61 (2) चा विचार करता, अपिलीय न्यायाधिकरणाला 30 दिवस पूर्ण झाल्यापासून 15 दिवसांपेक्षा जास्त विलंब माफ करण्याची अधिकारिता किंवा अधिकार आहे. तथापि, भारतीय राज्यघटनेच्या कलम 142 अन्वये अधिकारांचा वापर करण्यास झालेल्या विलंबास माफ करण्याची विनंती केली आहे आणि खटल्यातील तथ्ये आणि परिस्थितीत असे सादर केले आहे की गुंतवलेली रक्कम खूप मोठी आहे आणि अपीलकर्ता ही सार्वजनिक संस्था आहे. भारतीय राज्यघटनेच्या कलम 142 मधील अधिकारांचा वापर करताना वैधानिक तरतुदींचा विचार करून जे प्रत्यक्षपणे केले जाऊ शकत नाही ते अप्रत्यक्षपणे करण्याची परवानगी दिली जाऊ शकत नाही. [परिच्छेद ११] [१०३९-जी-एच; १०४०-ए-बी]

युनियन ऑफ इंडिया वि. पॉप्युलर कन्स्ट्रक्शन कंपनी, (२००१) ८ एससीसी ४७० : [२००१] ३ एससीआर ६१९; *रोहिताश कुमार वि. ओम*

प्रकाश शर्मा, (२०१३) **११ एससीसी ४५१ :** [२०१२] **१३ एससीआर ४७;** *रघुनाथ राय बरेजा वि. पंजाब नॅशनल बँक*, (२००७) **२ एससीसी २३० :** [२००६] **१० एससीआर २८७;** *ऑइल अँड नॅचरल गॅस कॉर्पोरेशन लिमिटेड वि. गुजरात एनर्जी ट्रान्समिशन कॉर्पोरेशन लिमिटेड*, **एआयआर** 2017 **एससी** 1352 : [2017] 2 **एससीआर** 922; *टेरी ओट इस्टेट्स (प्रायव्हेट) लिमिटेड वि. यू.टी. चंदीगड*, (२००४) २ एससीसी १३० : [२००३] ६ एससीआर १२३५ – या प्रकरणांवर भिस्त ठेवली.

चित्रा शर्मा वि. भारत संघ, (२०१८) **१८ एससीसी ५७५ :** [२०१८] **१२ एससीआर १०४४;** *जयप्रकाश असोसिएट्स लिमिटेड वि. आयडीबीआय बँक लिमिटेड*, (२०२०) **३ एससीसी ३२८ :** [२०१९] **१४ एससीआर ३१२;** *रिलायन्स जनरल इन्शुरन्स कंपनी लिमिटेड वि . मॅम्पी टिंबर्स अँड हार्डवेअर्स प्रायव्हेट लिमिटेड*, (2021) 3 **एससीसी** 673; *न्यू इंडिया ॲश्युरन्स कंपनी लिमिटेड वि. हिली मल्टीपर्पज कोल्ड स्टोरेज प्रायव्हेट लिमिटेड*, (२०२०) **५ एससीसी ७५७;** *सीएमडी/अध्यक्ष, भारत संचार निगम लिमिटेड वि. मिश्री लाल*, (२०११) **१४ एससीसी ७३९ :** [२०११] **५ एससीआर ३१७;** *पोपट बहिरू गोवर्धने वि. विशेष भूसंपादन अधिकारी*, (२०१३) **१० एससीसी ७६५ :** [२०१३] **८ एससीआर २४१;** *मार्टिन बर्न लिमिटेड वि. द कॉर्पोरेशन ऑफ कलकत्ता*, **एआयआर** 1966 **एससी**

529 : [1966] **एससीआर** 543; *जे.जे. मर्चंट वि. श्रीनाथ चतुर्वेदी*, (२००२) **६ एससीसी ६३५ :** [२००२] **१ एससीआर ४६९** – या प्रकरणांचा संदर्भ दिला.

<u>निर्णय विधी संदर्भ</u>

[2018] 12 **एससीआर** 1044	**परिच्छेद ५.४**	चा संदर्भ दिला.
[2019] 14 **एससीआर** 312	**परिच्छेद ५.४**	चा संदर्भ दिला.
[2012] 13 **एससीआर** 47	**परिच्छेद ६.३**	यावर भिस्त ठेवली.
[2011] 5 **एससीआर** 317	**परिच्छेद ६.३**	चा संदर्भ दिला.
[2001] 3 पुरवणी **एससीआर** 619	**परिच्छेद ६.१**	वर भिस्त ठेवली.
[2006] 10 पुरवणी **एससीआर** 287	**परिच्छेद ६.३**	वर भिस्त ठेवली.
[2013] 8 **एससीआर** 241	**परिच्छेद ६.३**	चा संदर्भ दिला.
[1966] **एससीआर** 543	**परिच्छेद ६.३**	चा संदर्भ दिला.
[2017] 2 **एससीआर** 922	**परिच्छेद ६.५**	वर भिस्त ठेवली.
[2002] 1 पुरवणी **एससीआर** 469	**परिच्छेद ८.१**	चा संदर्भ दिला.
[2003] 6 पुरवणी **एससीआर** 1235	**परिच्छेद ११.२**	वर भिस्त ठेवली.

दिवाणी अपील अधिकारिता : दिवाणी अपील क्रमांक ६१८७/२०१९.

राष्ट्रीय कंपनी कायदा अपील न्यायधिकरण, नवी दिल्ली यांनी कॉम्प अॅप (एटी) (दिवाळखोरी) क्रमांक ६८३/२०१९ मध्ये दिनांक ०५.०७.२०१९ रोजी पारित केलेल्या न्यायनिर्णय आणि आदेश यावरून.

मनिंदर सिंग, वरिष्ठ वकील, रंजन कुमार पांडे, संदीप बिष्ट, अपीलकर्त्यातर्फे वकील.

अभिषेक, मेसर्स मितर अँड मितर कंपनी, पाथिक चौधरी, उत्तरवादीतर्फे वकील.

न्यायालयाचा न्यायनिर्णय न्या. एम.आर. शहा यांचेद्वारे पारित करण्यात आला.

१. राष्ट्रीय कंपनी कायदा अपील न्यायाधिकरण, नवी दिल्ली (पुढे 'एनसीएलएटी' म्हणून संबोधले जाते) यांनी कंपनी अपील (एटी) (दिवाळखोरी) क्रमांक ६८३/२०१९ मध्ये दिलेल्या दिनांक ०५.०७.२०१९ च्या आदेशाबद्दल व्यथित आणि असंतुष्ट होऊन, ज्याद्वारे एनसीएलएटीने राष्ट्रीय कंपनी कायदा न्यायाधिकरणाने (पुढे 'एनसीएलटी' म्हणून संबोधले जाते) दिलेल्या आदेशाविरुद्ध अपील करण्यास 44 दिवसांचा विलंब माफ करण्यास नकार दिला आहे. येथे अपीलकर्त्याचा दावा फेटाळून लावल्याने, यातील अपीलकर्ता - नॅशनल स्पॉट एक्स्चेंज लिमिटेडने प्रस्तुतचे अपील दाखल केले आहे.

२. प्रस्तुतच्या अपीलास कारणीभूत ठरणारी वस्तुस्थिती थोडक्यात खालीलप्रमाणे आहे.

की, स्टेट बँक ऑफ इंडियाने नादारी आणि दिवाळखोरी संहिता (पुढे 'आयबीसी' म्हणून संबोधले जाते), २०१६ च्या कलम ७ अंतर्गत एनसीएलटीसमोर दिवाळखोरीची कार्यवाही एका डुनार फूड्स लिमिटेड (पुढे 'कॉर्पोरेट ऋणको' म्हणून संबोधले जाते)

यांच्याविरुद्ध सुरू केली या कारणास्तव की कॉर्पोरेट ऋणकोने अपीलकर्त्याच्या - नॅशनल स्पॉट एक्स्चेंज लिमिटेड`च्या गोदामांमध्ये ठेवलेल्या वस्तूंचे हायपोथेसिस करून क्रेडिट मर्यादा घेतली होती -; एनसीएलटीने याचिका स्वीकारली आणि आयबीसीच्या तरतुदींनुसार कॉर्पोरेट ऋणकोविरुद्ध कॉर्पोरेट दिवाळखोरी निवारण प्रक्रिया सुरू केली. इंटेरिम रेजोल्यूशन प्रोफेशनल (थोडक्यात, 'आयआरपी') नेमण्यात आले. आयआरपीने कॉर्पोरेट ऋणको - डुनार फूड्स लिमिटेडच्या कर्जदारांकडून दिनांक 17.01.2018 पर्यंत किंवा त्यापूर्वी दावे मागवले; अपीलकर्त्याने येथे आपला दावा सादर केला आणि आयबीसीच्या फॉर्म 'एफ' नुसार कुरिअरद्वारे आपला दावा आयआरपीकडे पाठविला. या टप्प्यावर हे लक्षात घेणे आवश्यक आहे की यातील अपीलकर्त्याने यापूर्वी एका पीडी ॲग्रो प्रोसेसर्स प्रायव्हेट लिमिटेड (पुढे 'पीडी ॲग्रो' म्हणून संबोधले जाते) आणि कॉर्पोरेट ऋणको यांचेविरुद्ध कमर्शियल खटला क्रमांक ११/२०१४ हा उच्च न्यायालय मुंबई यांचे समोर दाखल केला होता. उच्च न्यायालयाने सीएस क्रमांक ३२८/२०१४ मधील नोटीस ऑफ मोशन ८०७/२०१४ मध्ये दिनांक ११.०४.२०१४ रोजीच्या आदेशाद्वारे पीडी ॲग्रो आणि कॉर्पोरेट ऋणकोला अपीलकर्त्याच्या जंगम / स्थावर मालमत्ता / मालमत्तेच्या संदर्भात त्याची विल्हेवाट लावण्यास/स्थलांतरण करण्यास/ त्यामध्ये तृतीय पक्षास सामावून घेण्यास मनाई केली आहे; की, एफआयआर क्रमांक २१६/२०१३ हा पीडी ॲग्रोविरुद्ध दाखल करण्यात आला आणि त्यानंतर तो पुढील तपासासाठी आर्थिक गुन्हे शाखा, मुंबई कडे वर्ग करण्यात आला; महाराष्ट्र ठेवीदार संरक्षण कायदा (एमपीआयडी) अधिनियम, १९९९ मधील तरतुदीही लागू करण्यात आल्या; पीडी ॲग्रोने २०११-१२ या वर्षात ४५५ कोटी रुपये आणि २०१२-१३ या वर्षात कॉर्पोरेट ऋणकोने २८९ कोटी रुपयांचा निधी

हडप केल्याचे तपास यंत्रणेने सादर केलेल्या चौकशी अहवालात उघड झाले आहे. मुंबई उच्च न्यायालयाने कमर्शियल खटला क्रमांक ११/२०१४ मध्ये पीडी ॲग्रोविरुद्ध ६३३,६६,९८,३५०.४० रुपयांविरुद्ध कारवाई/चूक झाल्याच्या तारखेपासून ९ टक्के व्याजासह आदेश दिला. वरील बाबींवर नंतर कार्यवाही केली जाईल.

२.१ आयआरपीने कॉर्पोरेट ऋणको (डुनार फूड्स लिमिटेड) च्या धनकोंकडून दिनांक 6.1.2018 रोजी दावे मागविण्याच्या जाहीर घोषणेला प्रतिसाद म्हणून, अपीलकर्त्याने 673.85 कोटी रुपयांचा दावा सादर केला; अपीलकर्त्याच्या वतीने पीडी ॲग्रोविरुद्ध ६३३,६६,९८,३५०.४० रुपयांच्या रकमेचा हुकूमनामा काढण्यात आला असून अंमलबजावणी संचालनालयाने केलेल्या चौकशीत पीडी ॲग्रोने कॉर्पोरेट ऋणकोला ७४४ कोटी रुपये उकळल्याचे निष्पन्न झाले आहे. आयआरपीने दिनांक 18.06.2018 रोजी अपीलकर्त्याचा दावा फेटाळून लावला कारण अपीलकर्ता आणि कॉर्पोरेट ऋणको यांच्यात कराराची कोणतीही गोपनीयता नाही आणि कॉर्पोरेट ऋणकोने अपीलकर्त्याच्या बाजूने कोणतेही पत्र किंवा हमी जारी केलेली नाही. आयआरपीने दावा फेटाळल्याने अपीलकर्त्याने एनसीएलटीसमोर किरकोळ अर्ज क्रमांक ६०३/२०१८ द्वारे आव्हान दिले आणि एनसीएलटीने दिनांक ६.३.२०१९ च्या आदेशाद्वारे हा अर्ज फेटाळून लावला आणि अपीलकर्त्याच्या दाव्याचा धनको म्हणून समावेश न करण्याचा आयआरपीचा निर्णय कायम ठेवला.

३. एनसीएलटीने दिनांक 6.3.2019 रोजी दिलेल्या आदेशामुळे व्यथित आणि असंतुष्ट असल्याने अपीलकर्त्याने एनसीएलएटीकडे अपील दाखल केले. सदर अपील दाखल करण्यास ४४ दिवसांचा उशीर झाला. एनसीएलएटीसमोर अपील जास्तीत जास्त ४५ दिवसांच्या कालावधीत (३० दिवस + १५ दिवस) दाखल करणे आवश्यक होते. मात्र, एकूण ४५ दिवसांच्या कालावधीनंतर आणखी ४४ दिवस उशीर झाला. त्यामुळे आयबीसीच्या कलम ६१ च्या पोट-कलम (२) नुसार अपीलीय न्यायाधिकरणाला केवळ १५ दिवसांचा विलंब माफ करण्याचा अधिकार देण्यात आला आहे, जे पुरेसे कारण असेल तर ३० दिवसांच्या कालावधीत माफ करण्याचा अधिकार अपिलीय न्यायाधिकरणाला आहे, या कारणास्तव अपिलीय न्यायाधिकरणाने १५ दिवसांपेक्षा अधिक विलंब माफ करण्याचा अधिकार नाही आणि अपील मुदतीबाहेर गेलेले आहे या आधारावर अपील फेटाळून लावले आहे. एनसीएलएटीने मर्यादेच्या कारणास्तव अपील फेटाळून लावल्याने आणि १५ दिवसांच्या कालावधीपेक्षा अधिक विलंब माफ करण्यास नकार दिल्याने व्यथित आणि असंतुष्ट वाटल्याने अपीलकर्ता - नॅशनल स्पॉट एक्स्चेंज लिमिटेडने प्रस्तुतचे अपील दाखल केले आहे.

५. अपीलकर्त्याच्या वतीने ज्येष्ठ वकील मनिंदर सिंग आणि आयआरपीच्या वतीने विद्वान वकील अभिषेक हे उपस्थित होते.

५.१ अपीलकर्त्याच्या वतीने बाजू मांडणारे विद्वान वरिष्ठ वकील मनिंदर सिंग यांनी असे सादर केले की, १५ दिवसांपेक्षा अधिक विलंब माफ करण्याचा अपिलीय न्यायाधिकरणाला

अधिकारिता नाही, असे सांगून मुदत मर्यादेच्या आधारावर अपील फेटाळणे योग्य ठरू शकते, परंतु भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद 142 नुसार, खटल्यातील विचित्र तथ्ये आणि परिस्थितीत अधिकार वापरण्याची विनंती केली जाते.

५.२ अंमलबजावणी संचालनालयाने केलेल्या चौकशीत कॉर्पोरेट ऋणकोने त्याची भगिनी कंपनी असलेल्या पीडी ॲग्रोने कॉर्पोरेट ऋणकोस ७४४ कोटी रुपयांचा अपहार केल्याचे उघड झाले आहे. पीडी ॲग्रोचे समान व्यवस्थापन/संचालक हे कॉर्पोरेट ऋणकोचे देखील होते, असे सादर करण्यात आले आहे. कॉर्पोरेट ऋणको आणि पीडी ॲग्रो या दोन्ही भगिनी कंपन्या आहेत आणि त्यांचे व्यवस्थापन समान आहे, असे सादर केले जाते. दुनार फूड्स लिमिटेड ही पीडी ॲग्रोची फ्लॅगशिप संस्था आहे आणि अपीलकर्त्याच्या प्लॅटफॉर्मवर केलेल्या व्यापारातून पीडी ॲग्रोला मिळालेल्या निधीचा मुख्य लाभार्थी आहे. रंजीव अग्रवाल आणि शीतल गुप्ता हे पीडी ॲग्रोचे संचालक आणि भागधारक आहेत. श्री रंजीव अग्रवाल कॉर्पोरेट कर्जदाराचे सीएफओ होते आणि कु. शीतल गुप्ता ह्या श्री. सुरेंद्र गुप्ता यांच्या पत्नी आहेत. असे सादर करण्यात आले की सुरेंदर गुप्ता हे कॉर्पोरेट ऋणकोचे प्रवर्तक आणि व्यवस्थापकीय संचालक आहेत. सुरेंदर गुप्ता यांनीही सक्तवसुली संचालनालयासमोर कलम ५० पीएमएलए अंतर्गत दिलेल्या जबाबात आपण पीडी ॲग्रोचा कारभार सांभाळत असल्याचे आणि पीडी ॲग्रो हे दुनार फूड्स लिमिटेडचे ८.२५ टक्के शेअर्स असल्याचे स्पष्ट केले आहे. त्यामुळे पीडी ॲग्रो आणि कॉर्पोरेट ऋणको - दुनार फूड्स लिमिटेडचे व्यवस्थापन आणि संचालकांनी फसवणूक केली.

५.३ पीडी ॲग्रोने दिनांक 01.08.2013 च्या पत्राद्वारे आपली जबाबदारी मान्य करूनही त्यांच्या दायित्वापोटी 693 कोटी रुपये थकवले नाहीत आणि या पत्रात 20 आठवड्यांत थकबाकी भरण्याचे आश्वासन दिले होते. कॉर्पोरेट ऋणकोने पीडी ॲग्रोचा फ्रंट म्हणून वापर करून पैशांची उधळपट्टी केल्याचे तपासादरम्यान समोर आले आहे. पीडी ॲग्रोविरोधात मुंबई उच्च न्यायालयाने दिलेला आदेशही आहे. त्यामुळे पीडी ॲग्रोने कॉर्पोरेट कर्जदाराला ७४४ कोटी रुपयांचा अपहार केल्याचे तपासादरम्यान समोर आल्यावर आयआरपीने पडदा उचलूनही अपीलकर्त्याचा दावा मान्य करायला हवा होता. एनसीएलटीनेही वरील बाबींचा खऱ्या अर्थाने विचार केलेला नाही आणि या प्रकरणातील वस्तुस्थिती आणि परिस्थितीत जे कॉर्पोरेट पट्टी होती ती काढायला हवी होती, ती देखील काढली नाही, असे सादर केले.

५.४ अपीलकर्त्याच्या वतीने बाजू मांडणारे विद्वान वरिष्ठ वकील श्री मनिंदर सिंग यांनी पुढे असे सादर केले आहे की म्हणूनच खटल्याच्या वरील विचित्र तथ्ये आणि परिस्थितीमध्ये, जिथे 693 कोटी रुपयांची मोठी रक्कम गुंतलेली आहे, जी येथे अपीलकर्त्यास देय आहे, जिला एक सार्वजनिक संस्था म्हणता येईल ज्याने एक इलेक्ट्रॉनिक एक्सचेंज प्लॅटफॉर्म प्रदान केला ज्याने ग्राहक व्यवहार मंत्रालयानंतर आपले कामकाज सुरू केले, भारत सरकारने फॉरवर्ड कॉन्ट्रॅक्ट्स (रेग्युलेशन) ॲक्ट, 1952 च्या कलम 27 अन्वये वस्तूंच्या खरेदी-विक्रीसाठी एक दिवसाचे फॉरवर्ड कॉन्ट्रॅक्ट सुरू करण्यास सूट दिली आहे आणि म्हणूनच भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद 142 अंतर्गत अधिकारांचा वापर करून एनसीएलएटीसमोर अपील करण्यास होणारा विलंब माफ करण्याची विनंती केली जाते. *चित्रा शर्मा वि. भारत सरकार*

खटल्यात (२०१८) १८ *एससीसी* ५७५; *जयप्रकाश असोसिएट्स लिमिटेड वि. आयडीबीआय बँक लिमिटेड*, (२०२०) ३ *एससीसी* ३२८; *आणि रिलायन्स जनरल इन्शुरन्स कंपनी लिमिटेड वि. मॅम्पी टिंबर्स अँड हार्डवेअर्स प्रायव्हेट लिमिटेड यांनी* (2021) 3 *एससीसी* 673, *या* प्रकरणांमध्ये *मध्ये या न्यायालयाने* पारित केलेल्या *न्यायनिर्णयांवर मोठ्या प्रमाणात* भिस्त ठेवली ज्यामध्ये भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद 142 अंतर्गत अधिकारांचा वापर करून आयबीसीअंतर्गत विहित वेळेपेक्षा जास्त विलंब, म्हणजेच एनसीएलएटीसमोर अपील करण्यास 44 दिवसांचा विलंब माफ करण्याच्या त्यांच्या विनंतीच्या समर्थनार्थ अहवाल दिला.

६. प्रस्तुतच्या अपिलास कॉर्पोरेट ऋणकोसाठी आयआरपीची बाजू मांडणारे विद्वान वकील श्री. अभिषेक यांनी जोरदारपणे विरोध केला आहे. संहितेच्या कलम ६१ (२) मध्ये अपीलीय न्यायाधिकरणाला अपिलातील विलंब माफ करण्याचा अधिकार देण्यात आला आहे. पुरेसे कारण असेल तर ३० दिवसांच्या कालावधीत केवळ १५ दिवसांचा विलंब अपीलीय न्यायाधिकरण माफ करू शकतो, असा युक्तिवाद करण्यात आला आहे. १५ दिवसांच्या कालावधीनंतर, ३० दिवसांच्या कालावधीत अपिलीय न्यायाधिकरणाला विलंब माफ करण्याचा अधिकार नाही, असे नमूद करण्यात आले आहे. त्यामुळे १५ दिवसांच्या कालावधीनंतर, ३० दिवसांच्या कालावधीत, म्हणजे सध्याच्या प्रकरणात ४४ दिवसांचा विलंब माफ करण्याचा अधिकार नाही, या कारणास्तव विद्वान अपिलीय न्यायाधिकरणाने हे अपील योग्य आणि योग्य रीतीने फेटाळून लावले आहे.

६.१ असे सादर केले जाते की *भारत सरकार वि. पॉप्युलर कन्स्ट्रक्शन कंपनी या प्रकरणात* (2001) 8 *एससीसी* 470 *मध्ये नोंदविल्याप्रमाणे*, जेथे विधिमंडळाने अपीलाच्या हेतूसाठी एक विशेष मर्यादा निर्धारित केली होती आणि कलम 4 चे सहाय्य घेतल्यानंतर 60 दिवसांच्या मर्यादेचा कालावधी मोजला जाणार होता, मुदत मर्यादा कायद्याच्या ५ व १२ या कलमांच्या विशिष्ट समावेशाचा अर्थ असा होता की त्या मर्यादेपर्यंतच मुदत मर्यादा कायद्यातील तरतुदींचा विस्तार करण्यात आला आणि इतर तरतुदींची अंमलबजावणी आवश्यक अर्थाने वगळण्यात आली.

६.२ आयआरपीच्या वतीने उपस्थित असलेल्या विद्वान वकिलांनी पुढे असे सादर केळे की, एकदा कायद्याने मर्यादेचा कालावधी प्रदान केला आणि विशिष्ट कालावधीपर्यंतच्या विलंबास माफ केले आणि कायद्यात विशेषतः अशी तरतूद आहे की विशिष्ट कालावधीनंतर, विलंब माफ केला जाऊ शकत नाही, त्याचे पालन करणे आवश्यक आहे. *न्यू इंडिया ॲश्युरन्स कंपनी लिमिटेड वि. हिली मल्टिपर्पज कोल्ड स्टोरेज प्रायव्हेट लिमिटेड* (२०२०) ५ *एससीसी* ७५७ *या प्रकरणात या न्यायालयाच्या घटनापीठाने* दिलेल्या *न्यायनिर्णयावर मोठ्या प्रमाणात* भिस्त ठेवली असे सादर करण्यात आले.

६.३ संसदेने बनवलेल्या कायद्याची अंमलबजावणी झालीच पाहिजे, असे आयआरपीच्या वतीने उपस्थित असलेल्या विद्वान वकिलांनी पुढे सादर केले. संसदेच्या जनादेशाची अंमलबजावणी न होण्यासाठी अडचणी हा कोणताही आधार नाही आणि हा

कायदा समन्यायी विचारांना छेद देणारा आहे, असे या न्यायालयाने निर्णयांच्या वर्गीकरणात म्हटले आहे. *रोहिताश कुमार वि. ओम प्रकाश शर्मा* (२०१३) ११ *एससीसी* ४५१ (*परिच्छेद* २३ *ते* २६) *मध्ये प्रकाशित*; *भारत संचार निगम लिमिटेडचे सीएमडी/चेअरमन वि. मिश्री लाल* (२०११) १४ *एससीसी* ७३९ (*पॅरा* २०) *मध्ये* प्रकाशित ; *रघुनाथ राय बरेजा विरुद्ध पंजाब नॅशनल बँक*, (२००७) २ *एससीसी* २३० (*परिच्छेद* २९ *ते* ३७) मध्ये प्रकाशित; *पोपट बहिरू गोवर्धने विरुद्ध विशेष भूसंपादन अधिकारी*, (२०१३) १० *एससीसी* ७६५ (*परिच्छेद* १६) *मध्ये* प्रकाशित; *आणि मार्टिन बर्न लिमिटेड वि. द कॉर्पोरेशन ऑफ कलकत्ता*, एआयआर 1966 *एससी* 529 (*पॅरा* 14) *मध्ये* प्रकाशित.

६.४ वरीलप्रमाणे सादर निवेदने करताना आणि वरील न्यायनिर्णय आणि संहितेच्या संबंधित तरतुदींवर भिस्त ठेवूनण, म्हणजेच संहितेच्या कलम ६१ च्या पोट-कलम (२) वर भिस्त ठेवून, असे सादर केले जाते की १५ दिवसांच्या कालावधीनंतर, ३० दिवसांच्या कालावधीत विलंब रोखण्यात विद्वान अपिलीय न्यायाधिकरणाने कोणतीही चूक केलेली नाही. त्यामुळे विद्वान अपिलीय न्यायाधिकरणाने कायद्यातील तरतुदींच्या अनुषंगाने काम केले असून वैधानिक तरतुदींचे काटेकोरपणे पालन केले आहे, असे नमूद करण्यात आले आहे.

६.५ आता भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद १४२ अन्वये अधिकारांचा वापर करून कायद्याने विहित केलेल्या कालावधीपेक्षा जास्त विलंब माफ करण्याची अपीलकर्त्याच्या वतीने केलेली विनंती, असे सादर केले जाते की, *ऑईल अँड नॅचरल गॅस कॉर्पोरेशन लिमिटेड वि.*

गुजरात एनर्जी ट्रान्समिशन कॉर्पोरेशन लिमिटेड, एआयआर २०१७ *एससी* १३५२ मध्ये प्रकाशित, *मध्ये या प्रकरणात या न्यायालयाने निरीक्षण केल्याप्रमाणे आणि न्यायनिर्णय दिल्याप्रमाणे*, असे सादर करण्यात आले की जिथे कायद्याने आदेश दिला आहे की न्यायालय एका विशिष्ट दिवसापेक्षा जास्त विलंब माफ करू शकत नाही, दुसऱ्या शब्दात, केवळ एका विशिष्ट दिवसापर्यंत विलंब माफ करू शकते आणि त्यापलीकडे नाही, ते कायद्याच्या तरतुदी आणि धोरणाच्या कक्षेत येईल आणि म्हणूनच ते क्षमपित न करण्यासारखे आहे आणि भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद १४२ चा आधार घेऊनही ते माफ केले जाऊ शकत नाही. भारतीय राज्यघटनेच्या कलम १४२ अन्वये मिळालेल्या अधिकारांचा वापर करून वैधानिक तरतुदींनुसार जे प्रत्यक्ष करता येत नाही, ते अप्रत्यक्षरित्या करता येणार नाही, असे नमूद करण्यात आले आहे.

६.६ पुढे असे सादर केले जाते की अन्यथा आणि गुणवत्तेवरही, अपीलकर्ता ऋणको धनको - दुनार फूड्स लिमिटेडचा कर्जदार आहे असे म्हणता येणार नाही. अपीलकर्त्याने दाखल केलेला दिनांक १७.०१.२०१८ रोजीचा फॉर्म 'एफ' आणि त्याला समर्थनीय म्हणून दाखल केलेल्या कागदपत्रांचे अवलोकन केल्यास ६७३.८५ कोटी रुपयांचा दावा हा पीडी ॲग्रोविरुद्धचा दावा असल्याचे स्पष्ट होते. पीडी ॲग्रोने कॉर्पोरेट ऋणकोसह विविध संस्थांच्या संगनमताने फसवणूक/घोटाळा केला आहे आणि त्यामुळे पीडी ॲग्रोने देय असलेली ६७३.८५ कोटी रुपयांची रक्कम कॉर्पोरेट ऋणकोने द्यावी, या कारणास्तव अपीलकर्त्याने कॉर्पोरेट ऋणको विरुद्ध दावा दाखल केला आहे. कमर्शियल खटला क्रमांक ११/२०१४ मध्ये पारित केलेला

हुकूमनामाही केवळ पीडी ॲग्रोविरुद्ध देण्यात आला आहे, कॉर्पोरेट ऋणको विरुद्ध नाही, असा युक्तिवाद करण्यात आला आहे. म्हणून हे सादर केले जाते अन्यथा अपीलकर्ता कॉर्पोरेट ऋणकोचा धनको नाही आणि म्हणूनच आयआरपीने अपीलकर्त्याच्या दाव्याची योग्य दखल घेतली नाही. पुढे असे सादर केले जाते की त्यानंतरही ठराव योजना एनसीएलटीने मंजूर केली आहे – अभिनिर्णीत अधिकारी आणि अपीलकर्त्याने एनसीएलएटीसमोर कंपनी अपील (एटी) (दिवाळखोरी) क्रमांक ४२४/२०२० मधील मंजूर ठराव योजनेस यापूर्वीच मान्यता दिली आहे.

६.७ वरील युक्तिवाद करून व वरील निर्णयांवर भिस्त ठेवून प्रस्तुतचे अपील फेटाळण्याची विनंती केली जाते.

७. आम्ही संबंधित पक्षांच्या वतीने उपस्थित विद्वान वकिलांचे सविस्तर म्हणणे ऐकले आहे.

प्रारंभी, हे लक्षात घेणे आवश्यक आहे की येथे अपीलकर्त्याने एनसीएलएटीसमोर अपीलकर्त्याचा दावा फेटाळण्याच्या समाधान व्यावसायिकाच्या निर्णयावर शिक्कामोर्तब करणार्या अभिनिर्णीत प्राधिकरणाने दिनांक 6.3.2019 रोजी दिलेल्या आदेशाला आव्हान दिले आहे. एनसीएलएटीसमोर अपील करण्यात आले ते आयबी संहितेच्या कलम ६१ (२) अंतर्गत होते. आयबी संहितेच्या कलम ६१ (२) नुसार तीस दिवसांच्या कालावधीत अपील दाखल

करणे आवश्यक होते. त्यामुळे अपील स्वीकारण्यासाठी निर्धारित केलेली मर्यादा ३० दिवसांची होती. तथापि, संहितेच्या कलम ६१ (२) मधील तरतुदीनुसार, अपील दाखल न करण्याचे पुरेसे कारण असल्याचे समाधान झाल्यास अपीलीय न्यायाधिकरण ३० दिवसांची मुदत संपल्यानंतर अपील दाखल करण्यास परवानगी देऊ शकते, ***परंतु असा कालावधी १५ दिवसांपेक्षा जास्त नसावा.*** त्यामुळे आयबी संहितेच्या कलम ६१ (२) नुसार ३० दिवसांच्या कालावधीपासून १५ दिवसांपेक्षा जास्त विलंब माफ करण्याचा अपिलीय न्यायाधिकरणाला अजिबात अधिकार नाही. आयबी संहितेचे कलम 61 (2) डी खालीलप्रमाणे आहे:

> "कलम ६१ (२) – पोकलम (१) अन्वये प्रत्येक अपील तीस दिवसांच्या आत राष्ट्रीय कंपनी कायदा अपील न्यायाधिकरणाकडे दाखल केले जाईल:
>
> परंतु अपील दाखल न करण्याचे पुरेसे कारण असल्याचे समाधान झाल्यास तीस दिवसांची मुदत संपल्यानंतर राष्ट्रीय कंपनी कायदा अपिलीय न्यायाधिकरण अपील दाखल करण्यास परवानगी देऊ शकेल, परंतु असा कालावधी पंधरा दिवसांपेक्षा जास्त असणार नाही."

७.१ प्रस्तुतच्या प्रकरणात, अपीलकर्त्याने देखील दिनांक 8.4.2019 रोजी, म्हणजे 34 दिवसांच्या विलंबानंतर अभिनिर्णीत प्राधिकरणाने दिलेल्या आदेशाच्या प्रमाणित प्रतीसाठी अर्ज केला. त्यामुळे अभिनिर्णीत प्राधिकरणाने दिलेल्या आदेशाची प्रमाणित प्रतही विहित

मुदतीच्या पुढे म्हणजेच ३० दिवसांच्या पुढे लागू करण्यात आली. आदेशाची प्रमाणित प्रत अपीलकर्त्याला दिनांक ११.०४.२०१९ रोजी प्राप्त झाली आणि एनसीएलएटीसमोरील अपीलाला दिनांक २४.०६.२०१९ रोजी म्हणजेच ४४ दिवसांच्या विलंबानंतर प्राधान्य देण्यात आले. अपिलीय न्यायाधिकरण केवळ १५ दिवसांच्या कालावधीपर्यंत विलंब माफ करू शकत असल्याने अपीलीय लवादाने ३० दिवस पूर्ण झाल्यापासून १५ दिवसांपेक्षा अधिक म्हणजे सध्याच्या ४४ दिवसांच्या विलंबात हा विलंब माफ करण्यास नकार दिला आणि परिणामी अपील फेटाळून लावले. त्यामुळे आयबी संहितेच्या कलम ६१ (२) नुसार माफ करता येणार नाही, अशा १४ दिवसांच्या विलंबाला मान्यता न देता विद्वान अपिलीय न्यायाधिकरणाने ४४ दिवसांचा विलंब माफ न करून काही चूक केली, असे म्हणता येणार नाही.

८. पॉप्युलर कन्स्ट्रक्शन कंपनीच्या (उपरोल्लेखित) *बाबतीतही असाच प्रश्न या न्यायालयाने विचारात घेतला.* लवाद व सामंजस्य कायदा, १९९६ च्या कलम ३४ चा विचार करताना तीन महिन्यांनंतर निकाल रद्द करण्याचा अर्ज करता येणार नाही , अशी तरतूद करण्यात आली होती आणि त्यात पुढे अशी तरतूद करण्यात आली होती की, अर्जदाराला तीन महिन्यांच्या कालावधीत अर्ज करण्यापासून पुरेशा कारणास्तव रोखले गेल्याचे न्यायालयाचे समाधान झाल्यास, मुदत मर्यादा कायद्याच्या कलम २९ (२) चा विचार करून आणि "लवाद व सामंजस्य कायदा, १९९६ हा एक विशेष कायदा आहे" आणि लवाद व सामंजस्य कायदा, १९९६ च्या कलम ३४ मध्ये मर्यादा कायद्याखाली विहित मर्यादेपेक्षा वेगळ्या कालावधीची तरतूद आहे, असे निरीक्षण केल्यानंतर पुढील तीस दिवसांच्या कालावधीत अर्जावर सुनावणी

करता येईल, शेवटी या न्यायालयाने असे म्हटले की मुदत मर्यादा कायद्याचे कलम 5 लागू होणार नाही कारण विधीमंडळाने लवाद आणि सामंजस्य अधिनियम, 1996 च्या कलम 34 अंतर्गत तरतूद केल्यानुसार अपीलाच्या हेतूसाठी एक विशेष मर्यादा निर्धारित केली आहे. परिच्छेद ११ व १२ मध्ये खालीलप्रमाणे निरीक्षण नोंदविले आहे व निर्णय दिला आहे.

"११. अशा प्रकारे, जेथे विधिमंडळाने अपीलाच्या हेतूसाठी एक विशेष मर्यादा निर्धारित केली आणि मर्यादा कायद्याच्या कलम 4, 5 आणि 12 चे सहाय्य घेतल्यानंतर 60 दिवसांच्या मर्यादेचा कालावधी मोजला जाणार होता, तेव्हा या कलमांच्या विशिष्ट समावेशाचा अर्थ असा होता की त्या प्रमाणात केवळ मर्यादा कायद्याच्या तरतुदी वाढविण्यात आल्या आणि इतर तरतुदींची अंमलबजावणी झाली, आवश्यक आशयाने वगळण्यात आले.

१२. 1996 च्या कायद्याच्या कलम 34 च्या भाषेचा विचार केला तर पोट-कलम (3) च्या तरतुदीमध्ये महत्वाचे शब्द "परंतु त्यानंतर नाही" वापरले आहेत. आमच्या मते, हे वाक्य मुदत मर्यादा कायद्याच्या कलम 29 (2) च्या अर्थांतर्गत स्पष्ट बहिष्करण ठरेल आणि म्हणूनच त्या कायद्याच्या कलम 5 च्या अंमलबजावणीस प्रतिबंधित करेल. संसदेला आणखी पुढे जाण्याची आवश्यकता नव्हती. या तरतुदीनुसार वाढीव मुदतीनंतर हा निवाडा रद्द करण्याच्या अर्जावर न्यायालय

सुनावणी करू शकते, असे म्हणणे म्हणजे "पण त्यानंतर नाही" हे वाक्य पूर्णपणे चुकीचे ठरेल. स्पष्टीकरणाचे कोणतेही तत्त्व अशा निकालाचे समर्थन करणार नाही."

८.१ हिल्ली मल्टिपर्पज कोल्ड स्टोरेज प्रायव्हेट लिमिटेड (उपरोल्लेखित) *च्या बाबतीतही याच प्रश्नाचा विचार या न्यायालयाच्या घटनापीठाने केला.* ग्राहक संरक्षण कायद्याच्या कलम १३ (२) (अ) अन्वये ३० दिवसांव्यतिरिक्त तक्रारीवर उत्तर दाखल करण्याची मुदत १५ दिवसांपेक्षा अधिक वाढविण्याचा अधिकार जिल्हा मंचाला आहे का, असा प्रश्न घटनापीठासमोर होता. *जे. जे. मर्चंट विरुद्ध श्रीनाथ चतुर्वेदी या खटल्यात* (२००२) ६ *एससीसी* ६३५, *मध्ये नोंदवलेल्या या* न्यायालयाच्या निर्णयाला मान्यता दिल्यानंतर आणि या मुद्द्यावर या न्यायालयाच्या विविध निर्णयांचा विचार केल्यानंतर घटनापीठाने शेवटी असा निष्कर्ष काढला आहे की "जिल्हा मंचाला तक्रारीवर उत्तर दाखल करण्याची मुदत १५ दिवसांच्या कालावधीपेक्षा जास्त वाढविण्याचा अधिकारिता आणि / किंवा अधिकार नाही, ग्राहक संरक्षण कायद्याच्या कलम १३ (२) (अ) अन्वये ३० दिवसांव्यतिरिक्त.

९. हे खरे आहे की दिलेल्या प्रकरणात अशी परिस्थिती उद्भवू शकते की अर्जदार / अपीलकर्ता अधिनियमांतर्गत विहित मर्यादेच्या वैधानिक कालावधीत आणि अगदी अपिलाच्या वाढीव कमाल कालावधीत देखील अपील दाखल करण्याच्या स्थितीत नसतील जे खरे पणाच्या बाबींवर माफ केले जाऊ शकते, उदा. आजारपण, अपघात इ. मात्र, कायद्यानुसार संसदेने अशा परिस्थितीला अपवाद ठरवलेला नाही. त्यामुळे एखाद्या प्रकरणात

त्रास होऊ शकतो, मात्र जोपर्यंत संसदेने कायद्यातील तरतुदीद्वारे कोणताही अपवाद तयार केला नाही, तोपर्यंत मर्यादेचा कालावधी लागू करावा लागतो. असे अधिकार फक्त संसद आणि विधिमंडळाकडेच असतात. न्यायालयांना कोणताही अपवाद ठरविण्याची अधिकारिता किंवा अधिकार नाही. जर न्यायालयाने अपवाद ठरवला, तर तो कायदा करण्यासारखे ठरेल ज्यामुळे कायद्यात तरतूद समाविष्ट केली जाईल, जी मान्य नाही.

रोहिताश कुमार (उपरोल्लेखित) *यांच्या बाबतीत* या न्यायालयाने खालीलप्रमाणे निरीक्षण नोंदवले व निकाल दिला:-

> "२३. अशी वैधानिक तरतूद असू शकते, ज्यामुळे संबंधित पक्षाला किंवा एखाद्या व्यक्तीला मोठा त्रास किंवा गैरसोय होते, परंतु न्यायालयाला त्याची पूर्ण काटेकोरपणे अंमलबजावणी करण्याशिवाय पर्याय नाही. विधिमंडळाने वापरलेल्या भाषेचा अर्थ बदलण्यासाठी होणारी अडचण किंवा गैरसोय याचा आधार म्हणून उपयोग करता येणार नाही, हे विवेचनाचे सर्वमान्य तत्त्व आहे, जर असा अर्थ कायद्याच्या प्रत्यक्ष अवलोकनावर स्पष्ट झाला असेल. जर भाषा सरळ असेल आणि त्यामुळे एकच अर्थ निघत असेल, तर तो अमलात आणला पाहिजे, जरी यामुळे त्रास किंवा संभाव्य अन्याय होत असला तरी. (पहा: कृषी आयकर आयुक्त, पश्चिम बंगाल वि. केशवचंद्र मंडल, एआयआर १९५० एससी २६५; आणि डी. डी. जोशी आणि इतर वि. भारत सरकार आणि इतर, (१९८३) २ एससीसी २३५.)

२४. बंगाल इम्युनिटी कंपनी लिमिटेड वि. बिहार आणि राज्य एआयआर १९५५ सर्वोच्च न्यायालयाच्या घटनापीठाने असे निरीक्षण नोंदवले की, जर काही अडचण असेल तर कायद्यात दुरुस्ती करणे विधिमंडळाचे काम आहे आणि अशा अडचणी कमी करण्याच्या हेतूने स्पष्टीकरणाचा मूलभूत नियम रद्द करण्यासाठी न्यायालयाला बोलावले जाऊ शकत नाही. एखाद्या कायद्याची भाषा पुरेशी स्पष्ट असेल, तर न्यायालयाला त्याची अंमलबजावणी करावी लागते, तथापि, परिणाम असमान किंवा अन्यायकारक असू शकतो. 'ड्युरा लेक्स सेड लेक्स' म्हणजे "कायदा कठीण आहे पण तो कायदा आहे" हे शब्द परिस्थितीचा सारांश मांडण्यासाठी वापरले जाऊ शकतात. त्यामुळे एखाद्या वैधानिक तरतुदीमुळे काही लोकांना त्रास होत असला, तरी कायद्यात सुधारणा करणे न्यायालयाचे काम नाही. कायदेशीर कायद्याचा अर्थ त्याच्या साध्या आणि शाब्दिक अर्थाने लावला पाहिजे, कारण ते स्पष्टीकरणाचे पहिले तत्त्व आहे.

२५. म्हैसूर राज्य विद्युत मंडळ वि. बेंगळुरू वूलन, कॉटन अँड सिल्क मिल्स लिमिटेड आणि इतर, एआयआर 1963 एससी 1128 या खटल्यात या न्यायालयाच्या घटनापीठाने म्हटले आहे की, एखाद्या कायद्याचा अर्थ लावताना "गैरसोयी" हा निर्णायक घटक विचारात घेतला जाऊ शकत नाही. मार्टिन बर्न लिमिटेड वि. कलकत्ता महामंडळ, एआयआर १९६६ एससी ५२९, या न्यायालयाने हाच मुद्दा हाताळताना खालीलप्रमाणे निरीक्षण नोंदवले:-

‘वैधानिक तरतुदीतून येणारा परिणाम हा कधीच वाईट नसतो. न्यायालयाला त्या तरतुदीकडे दुर्लक्ष करण्याचा अधिकार नाही जेणेकरून ते आपल्या कामकाजामुळे उद्भवणाऱ्या त्रासापासून मुक्त होतील. न्यायालयाला परिणाम आवडला की नाही, याचा कायदा अर्थातच अंमलात आणला पाहिजे. (हेही पहा: आयकर आयुक्त, पश्चिम बंगाल पहिला, कलकत्ता वि. मेसर्स व्हेजिटेबल्स प्रॉडक्ट्स लिमिटेड, (१९७३) १ एससीसी ४४२; आणि टाटा पॉवर कंपनी लिमिटेड वि. रिलायन्स एनर्जी लिमिटेड आणि इतर, (२००९) १६ एससीसी ६५९).

२६. त्यामुळे तरतुदीतील प्रत्येक शब्दाला परिणामकारक व व्याकरणात्मक अर्थ न देण्यामागे व्यक्तीला होणारा त्रास, त्यात वापरली जाणारी भाषा स्पष्ट असेल, तर तो आधार ठरू शकत नाही, हे स्पष्ट आहे.”

१०.१ *मिश्री लाल व इतर* (उपरोल्लेखित) यांच्या बाबतीत असे दिसून येते की, संघर्ष झाल्यास समतेवर कायद्याचे वर्चस्व आहे. पुढे असे दिसून आले आहे की समता केवळ कायद्याला पूरक ठरू शकते आणि त्याची जागा घेऊ शकत नाही.

१०.२ *रघुनाथ राय बरेजा* (उपरोल्लेखित) *यांच्या बाबतीत*, परिच्छेद ३० ते ३७ मध्ये या न्यायालयाने खालीलप्रमाणे निरीक्षण नोंदवले व निकाल दिला:-

३०. अशा प्रकारे, मॅडमांची रामप्पा आणि इतर वि. मुथालुरू बोजप्पा, एआयआर १९६३ एससी १६३३ (परिच्छेद १२ द्वारे) या न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले:

> "[डब्ल्यू] न्यायालयांमध्ये जे प्रशासित केले जाते ते कायद्यानुसार न्याय आहे आणि निपक्षपातीपणा आणि समतेचा विचार कितीही महत्वाचा असला तरी कायद्याच्या स्पष्ट आणि व्यक्त तरतुदींकडे झुकणे आवश्यक आहे."

३१. कौन्सिल फॉर इंडियन स्कूल सर्टिफिकेट एक्झामिनेशन वि. ईशा मित्तल आणि इतर, 2000 (7) एससीसी 521 (पॅरा 4 द्वारे) या न्यायालयाने म्हटले:

> "समतेचा विचार प्रबळ होऊ शकत नाही आणि उच्च न्यायालयाला कायद्याच्या विरोधात आदेश देण्याची परवानगी देऊ शकत नाही."

३२. त्याचप्रमाणे पी.एम.लता आणि इतर 2003 (3) एससीसी 541 (पॅरा 13 द्वारे) मध्ये या न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले:

> "१३. समता आणि कायदा हे जुळे भाऊ आहेत आणि कायद्याची समान अंमलबजावणी आणि अर्थ लावला पाहिजे , परंतु समता लेखी किंवा स्थिर कायद्यापेक्षा जास्त असू शकत नाही." (यावर भर दिला)"

३३. लक्ष्मीनारायण आर. भट्टड आणि इतर वि. महाराष्ट्र राज्य आणि इतर 2003 (5) एससीसी 413 (पॅरा 73 द्वारे) मध्ये या न्यायालयाने म्हटले:

> “७३. जेव्हा कायदा आणि समता यांच्यात संघर्ष होईल तेव्हा पूर्वीचा विजय होईल, हे आता सर्वमान्य झाले आहे.”

३४. त्याचप्रमाणे नसीरुद्दीन आणि इतर वि. सीता राम अग्रवाल, 2003 (2) एससीसी 577 (परिच्छेद 35 द्वारे) मध्ये या न्यायालयाने म्हटले:

३५. ज्या प्रकरणात वैधानिक तरतूद सरळ आणि स्पष्ट आहे, अशा प्रकरणात न्यायालय त्याचा वेगळ्या पद्धतीने अर्थ लावू शकत नाही , केवळ त्यातून उद्भवणाऱ्या कठोर परिणामांमुळे."

३५. त्याचप्रमाणे ई. पलानीसामी वि. पलानीसामी (मयत) 2003 (1) एससीसी 123 (पॅरा 5 द्वारे) मध्ये या प्रकरणात या न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले:

> "समन्यायी विचारांना स्थान नाही जिथे कायद्यात स्पष्ट तरतुदी होत्या".

३६. इंडिया हाऊस वि. किशन एन. लालवानी, 2003 (9) एससीसी 393 (पॅरा 7 द्वारे) मध्ये या न्यायालयाने असे म्हटले आहे की:

"कायद्याने ठरवून दिलेल्या मर्यादेचा कालावधी काटेकोरपणे पाळावा लागतो आणि समन्यायी विचारांनी तो शिथिल किंवा दूर करता येत नाही. (यावर भर दिला)"

३७. प्रस्तुतच्या प्रकरणात, इक्विटी उत्तरवादी बँकेच्या बाजूने आहे, कायदा अपीलकर्त्याच्या बाजूने आहे, कारण आमचे असे मत आहे की उच्च न्यायालयाचा आदेश स्पष्टपणे आरडीबी कायद्याच्या कलम 31 चे उल्लंघन करणारा आहे आणि शिवाय आरडीबी कायद्याच्या कलम 24 सह मुदत मर्यादा कायद्याच्या कलम 136 च्या अनुषंगाने दावा वेळेवर प्रतिबंधित आहे. याला बँकच जबाबदार आहे असे आपण म्हणू शकत नाही कारण दिनांक २३.८.१९९० रोजी पहिली अमलबजावणी याचिका फेटाळल्यानंतर लगेचच दुसरी अमलबजावणी याचिका दाखल करायला हवी होती, परंतु त्याऐवजी त्याने सन १९९४ मध्येच दुसरी अमलबजावणी याचिका दाखल केली जी दिनांक १८.८.१९९४ रोजी फेटाळण्यात आली. त्यानंतर, पुन्हा बँकेने ५ वर्षे वाट पाहिली आणि दिनांक १.४.१९९९ रोजी बँकेने तिसरी अंमलबजावणी याचिका दाखल केली. बँकेने अंमलबजावणी याचिका दाखल करताना सन १९९० ते १९९४ आणि पुन्हा सन १९९४ ते १९९९ पर्यंत वाट का पाहिली हे आम्हाला समजत नाही. त्यामुळे आदेशाची अंमलबजावणी वेळेत न होण्यास बँकच जबाबदार आहे.

या न्यायालयासमोरील खटल्यात, बँकेने केलेला दावा कालबद्ध असल्याचे आढळले आणि त्यावर या न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले की इक्विटी बँकेच्या बाजूने असली तरी कायदा कर्ज घेणाऱ्याच्या बाजूने नाही, तथापि, दावा वेळेवर प्रतिबंधित असल्याने, कारण

अंमलबजावणी याचिका मर्यादेद्वारे प्रतिबंधित होती, त्यामुळे न्यायालयाने फाशीची याचिका फेटाळून लावली.

१०.३ *पोपट बहिरू गोवर्धने व इतर* (उपरोल्लेखित) यांच्या बाबतीत या न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले आहे व निर्णय दिला आहे की, मुदत मर्यादेचा कायदा एखाद्या विशिष्ट पक्षावर कठोर परिणाम करू शकतो ही एक निश्चित कायदेशीर भूमिका आहे परंतु जेव्हा कायद्याने तसे ठरविले आहे तेव्हा ते पूर्ण काटेकोरपणे लागू केले पाहिजे. समन्यायी आधारावर मर्यादेचा कालावधी वाढविण्याचा अधिकार न्यायालयाला नाही. या वैधानिक तरतुदीमुळे एखाद्या विशिष्ट पक्षाला त्रास किंवा गैरसोय होऊ शकते, परंतु त्याची पूर्ण अंमलबजावणी करून त्याची अंमलबजावणी करण्याशिवाय न्यायालयाला पर्याय नाही, असेही नमूद करण्यात आले आहे.

११. हे देखील लक्षात घेणे आवश्यक आहे की अपीलकर्त्याच्या वतीने बाजू मांडणारे विद्वान वरिष्ठ वकील श्री मनिंदर सिंग यांनी देखील आयबी संहितेच्या कलम 61 (2) चा विचार करता, अपीलीय न्यायाधिकरणाला मर्यादेचा वैधानिक कालावधी 30 दिवस पूर्ण झाल्यापासून 15 दिवसांपेक्षा जास्त विलंब माफ करण्याची अधिकारिता किंवा अधिकार आहे हे बऱ्यापैकी मान्य केले आहे. तथापि, भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद १४२ अन्वये अधिकारांचा वापर करण्यास होणारा विलंब माफ करण्याची विनंती केली आहे आणि पुढे अशी विनंती केली आहे की, संबंधित रक्कम ही खूप मोठी रक्कम आहे आणि अपीलकर्ता एक सार्वजनिक संस्था आहे.

भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद १४२ अन्वये मिळालेल्या अधिकारांचा वापर करताना वैधानिक तरतुदींचा विचार करून जे प्रत्यक्ष करता येणार नाही, ते अप्रत्यक्षपणे करता येणार नाही, अशी आम्हाला भीती वाटते.

११.१ या टप्प्यावर ऑईल अँड नॅचरल गॅस कॉर्पोरेशन लिमिटेड (उपरोल्लेखित) *च्या बाबतीत या न्यायालयाचा निर्णय* संदर्भित करणे आवश्यक आहे. वीज कायद्याच्या कलम १२५ अन्वये अपिल दाखल करण्यास १२० दिवसांपेक्षा अधिक उशीर झाल्याचा प्रश्न या न्यायालयासमोर होता आणि अपील दाखल करण्यास १२० दिवसांपेक्षा जास्त उशीर होणे योग्य आहे की नाही, असा प्रश्न निर्माण झाला होता. या मुद्द्यावर या न्यायालयाच्या यापूर्वीच्या विविध निर्णयांचा विचार केल्यानंतर आणि विद्युत कायद्याच्या कलम १२५ [२] मध्ये वापरल्या गेलेल्या भाषेचा विचार करून १२० दिवसांपेक्षा जास्त उशीर करणे योग्य नाही, असे निरीक्षण नोंदवून या न्यायालयाने घटनेच्या कलम १४२ चा आधार घेऊनही ते क्षमापित करणेयोग्य नाही आणि माफ केले जाऊ शकत नाही, असे निरीक्षण नोंदवले आहे आणि निर्णय दिला आहे. पॅरा-१६ मध्ये असे निरीक्षण व असा निर्णय देताना या न्यायालयाने खालीलप्रमाणे निरीक्षण केले आहे व निर्णय दिला आहे:-

> "16. वरील निर्णयांवरून हे स्पष्ट होते की, सर्वोच्च न्यायालय बार असोसिएशन [एआयआर १९८८ एससी १८९५] [उपरोल्लेखित] च्या घटनापीठाने अंतुले यांच्या प्रकरणात [एआयआर १९८८ एससी १५३१] किंवा युनियन कार्बाइड

कॉर्पोरेशनच्या बाबतीत प्रेमचंद गर्ग आणि इतर विरुद्ध उत्पादन शुल्क आयुक्त, आकाशवाणी १९६३ एससी ९९६ मधील तत्त्वानुसार कोणतेही मतभेद नसल्याचा निर्णय दिला आहे. मर्यादेच्या संदर्भात कायद्याने वैधानिक आदेश दिलेला असताना आणि पुढील साठ दिवसांपेक्षा जास्त कालावधीसाठी विलंब माफ केला जाऊ शकतो, असे गृहीत धरले तर ते युनियन कार्बाइड कॉर्पोरेशनच्या बाबतीत ठरल्याप्रमाणे सार्वजनिक धोरणातील काही अधोरेखित, मूलभूत, सामान्य मुद्द्यांवर आधारित आहे, असे म्हणायला हरकत नाही. छत्तीसगड राज्य विद्युत मंडळाच्या (एआयआर २०१०, एससी २०६१) (उपरोल्लेखित) घोषणेत स्पष्टपणे नमूद केले आहे की, विशेष न्यायमंच स्थापन करण्यावर भर देणाऱ्या या कायद्यामागील धोरण हे न्यायनिर्णय अधिकाऱ्याच्या आदेशामुळे किंवा योग्य आयोगाद्वारे व्यथित झालेल्या व्यक्तीच्या तक्रारींवर त्वरीत निर्णय घेण्याचे आहे. हा कायदा मुदत मर्यादा कायद्याच्या कलम २९ (२) च्या अर्थांतर्गत एक विशेष कायदा आहे आणि म्हणूनच, मर्यादेच्या संदर्भातील विहीतक बंधनकारक प्रभाव असावा लागतो आणि त्याचे पालन त्याच्या अनिवार्य स्वरूपाच्या बाबतीत केले पाहिजे. वेगळ्या भाषेत सांगायचे झाले तर, प्रस्तुतच्या स्वरूपाच्या प्रकरणात मर्यादेचे विहीतक, जेव्हा कायद्याने आदेश दिला आहे की हे न्यायालय ६० दिवसांपेक्षा जास्त उशीर माफ करू शकत नाही, तेव्हा ते कायद्याच्या तरतुदी आणि धोरणाच्या कक्षेत येईल. हे मर्यादा कायद्याच्या कलम ३ च्या समकक्ष आहे. त्यामुळे हे क्षमपित न करण्यायोग्य असून घटनेच्या अनुच्छेद १४२ चा आधार घेऊन ते माफ करता येणार नाही."

११.२ *टेरी ओट इस्टेट्स (प्रायव्हेट) लिमिटेड वि. यू.टी.चंदीगड या प्रकरणात*, (२००४) २ *एससीसी* १३०, परिच्छेद ३६ आणि ३७ मध्ये खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे:

"३६. आमच्या मनात कोणतीही शंका नाही की सहानुभूती किंवा भावना स्वतःच आदेश देण्याचा आधार असू शकत नाही ज्यासंदर्भात अपीलकर्ते कायदेशीर अधिकार प्रस्थापित करण्यात सपशेल अपयशी ठरतात. भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद १४२ मध्ये एक विलक्षण घटनात्मक अधिकार क्षेत्र असूनही हे न्यायालय सामान्यत: वैधानिक तरतुदीचे उल्लंघन होईल असा आदेश देत नाही.

३७. 1911 मध्ये फार्वेल, एल.जे. *लॅथम वि. रिचर्ड जॉन्सन अँड भांजा लिमिटेड* (1911-12) *मध्ये ऑल ईआर* रिप 117 मध्ये *निरीक्षण केले*: (ऑल ईआर पान 123 ई)."

"*फिर्यादीबद्दलच्या सहानुभूतीचा आमच्या निर्णयावर परिणाम होऊ देणार नाही याची आपण खूप काळजी घेतली पाहिजे. कायदेशीर तत्त्वांच्या शोधात मार्गदर्शक म्हणून घेण्याची भावना ही धोकादायक इच्छाशक्ती आहे* "

त्यामुळे अपील करण्यास १५ दिवसांपेक्षा अधिक उशीर करणे अक्षम्य आहे, अशी तरतूद असलेल्या वैधानिक तरतुदींचा विचार करता घटनेच्या अनुच्छेद १४२ अन्वये असलेल्या अधिकारांचा वापर करूनही ते माफ करता येणार नाही.

१२. कायद्याचा वरील निश्चित प्रस्ताव लक्षात घेता आणि अभिनिर्णीत प्राधिकरणाने दिलेल्या आदेशाची प्रमाणित प्रत देखील 30 दिवसांच्या कालावधीपेक्षा जास्त लागू केली गेली आहे आणि वर नमूद केल्याप्रमाणे जास्तीत जास्त माफ केले जाऊ शकते अशा 15 दिवसांच्या कालावधीपेक्षा जास्त असलेल्या अपीलास प्राधान्य देण्यास 44 दिवसांचा विलंब झाला आणि कलमातील विशिष्ट वैधानिक तरतुदीलक्षात घेता आयबी कोडच्या 61 (2) नुसार, एनसीएलएटीने 15 दिवसांपेक्षा जास्त उशीर माफ करण्याची अधिकारिता किंवा अधिकार नाही असे निरीक्षण नोंदवून मुदत मर्यादेच्या आधारावर अपील फेटाळण्यात कोणतीही चूक केली आहे असे म्हणता येणार नाही.

१३. वरील बाबी लक्षात घेता आणि वर नमूद केलेल्या कारणांमुळे या न्यायालयाच्या हस्तक्षेपाची गरज नाही. प्रस्तुतचे अपील अपयशी ठरते आणि ते फेटाळण्यास पात्र आहे आणि त्यानुसार ते फेटाळले जाते. मात्र, या प्रकरणातील वस्तुस्थिती आणि परिस्थिती पाहता खर्चाबाबत कोणतेही आदेश दिले जाणार नाहीत.

अपील फेटाळले .

X-X-X-X-X-X-X

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

x-x-x-x-x-x-x